

Çukurova'nın İşgali Döneminde, Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri ile Millî Kuvvetlerin Buna Karşı Yayımladığı 1920 Tarihli Yeni Bir Belge*

French Propoganda and Spying Activities
during the Occupation of Çukurova and
a Newly Discovered Document, Dated 1920,
Released By the National Forces in Response

Kemal Çelik**

Özet

1. Dünya Savaşı sonunda Çukurova'yı işgal eden Fransızlar, bölgedeki silahlı mücadelede yeterli başarı kazanamamış ve Milli Kuvvetler karşısında Toros geçitleri üzerindeki karakollarını koruyamamışlardı. Pozantı'daki taburları kuşatmayı yarmakla birlikte; bu taburu kurtarmak için imzaladıkları yirmi günlük Geçici Mütarekeye rağmen, tabur Milli Kuvvetlere esir düşmüştü.

Adana şehir merkezindeki Türklerin sayısını azaltmak gayesi ile çıkardıkları Kaç-Kaç Olayı nedeniyle Adana'dan, Millî Kuvvetlerin bulunduğu Toroslara göç eden Türkler arasında propagandacı ve casuslarını yerleştiren Fransızlar, parayla ve çeşitli yollarla elde ettikleri propagandacılar ve casusları vasıtasıyla, sayıca olduğu kadar, silah ve cephane bakımından da zannettikleri kadar güçlü olmadığını öğrendikleri Milli Kuvvetlerin, kendileri karşısında başarılı olamayacağını yaymış, Türkleri ümitsizliğe düşürmüşlerdi. Ayrıca; Türk halkı ile Milli Kuvvetler arasında ikilik yaratarak, bölgede tutunma yolu aramışlardı.

Bir taraftan da, bölgede tutunmak için daha şiddetli bir askeri hareket başlatan Fransızların bu girişimine karşılık; Kilikya Kuva-yı Milliye Kumandanlığı tarafından 'Köylü Mücahid Vatandaşlara' başlığı altında yayınlanan, halkı Fransız aldatmasına karşı uyarıcı ve elimize yeni geçen 1920 tarihli bir belge sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çukurova, Fransa, İşgal, Casusluk, Yeni Belge

Abstract

At the end of World War I French forces which occupied Çukurova, were not very successful in the battle and could not defend the posts in the Taurus Mountains. Although their battalion broke through the siege and a provisional armistice was signed, Turkish National Forces captured them as prisoners.

* Bk. EK 1 a, 1 b. Bu belge merhum Ali Neşri Bey'in oğlu olup Mersin'in Mut İlçesi'nde ikamet eden Doğan Atlay'dan alınmıştır.

** Dr., Başkent Üniversitesi Atatürk Uygulama ve Araştırma Merkezi Öğretim Görevlisi, kcelik@baskent.edu.tr.

Çok

Akademik
Bakış

103

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

French forces made Turkish people leave Adana, known as the 'Kaç Kaç' incidence, and these people moved to Taurus Mountains, where Turkish National Forces were deployed and while these people were moving off the French told them, through their propagandists and spies, that the Turkish National Forces were not so powerful as they thought not only in terms of the number of soldiers but also of the amount of arms. Therefore they tried to spread despair among Turkish people and also cause discord between these people and the National Forces with the aim of getting firmly established in the region.

Moreover, the French embarked on more aggressive military operations with the aim of establishing its position more firmly in the region. In return, the Command of the National Forces in Kilikya released the document, titled 'To Fighter Citizens', in order to alert local Turkish people against this deception. This newly discovered document, dated 1920, is presented here-in-below.

Key Words: Çukurova, France, Occupation, Spying, New Document

Osmanlı Devleti, müttefikleri Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan ile girdiği Birinci Dünya Savaşı'nda, Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları'nda kazandığı başarıyı diğer cephelerde gösterememiş ve savaşın sonlarına doğru, müttefiklerinin yenilerek barış yapmaları ve savaştan çekilmeleri sonrasında, İtilaf Devletleri karşısında tek kalarak, barış istemişti. 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı ve savaş sona erdi. Fakat, İngiltere ve Fransa, galip gelmelerini ve ateşkesi fırsat bilerek, savaş sırasında (1916'da) aralarında gizlice imzaladıkları M. Sykes-G. Picot Antlaşması gereğince hareketi devam ettirdiler. İngilizler, 3 Kasım 1918'de Musul'u işgal ettiler. 9 Kasım 1918'de, Iskenderun İngiliz ve Fransız kuvvetleri tarafından işgal edildi. 11 Aralık 1918'de, Fransız subayları komutasında yerli Ermenilerden kurulu 400 kişilik bir Fransız taburu Dörtüol'u işgal etti. 17 Aralık 1918'de, İngiliz ve Fransızlar, deniz yoluyla getirdikleri kuvvetlerle Mersin'i işgal ettiler. Fransızlar, bu kuvvetten ayırdıkları Yarbay Romieu komutasındaki Doğu Lejyonu (Legion d'Orient) adı verdikleri birliklerle Tarsus, Adana, Pozantı, Ceyhan, Kozan, Toprakkale, Osmaniye, Bahçe ve İslahiye'yi işgal ettiler. Ayrıca; Fransızlar, Birinci Dünya Savaşı'nda göç etmiş olan Ermenileri ve yerli Ermenileri silahlandırdılar ve Ermeni yanlısı bir politika takip ettiler¹.

14-27 Nisan 1909 (1-13 Nisan 1325)'da Ermeniler'in, Adana ve çevresinde Türkleri katledip, Batılı devletlerin desteğiyle devlet kurmak girişiminde buldukları 1909 Adana Ermeni Olayları nedeniyle, yöredeki Türk halkı Ermeniler'e karşı tepki duymakta idi. İşgali takiben, Fransızlar'ın Ermeni yanlısı politikası, Ermeniler'e Fransız askerî üniforması giydirilmesi ve Fransız desteği ile bölgeyi işgal edip, devlet kuracakları söylentisi, Türk halkının hem Ermeniler'e, hem de Fransızlar'a karşı sert tepki vermesine yol açmıştır².

1 İsmail Soysal, "Türk-Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984)", *Belleten*, XLVII/188, Ankara 1984, s. 960, 961.; Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994, s. 8-55.

2 Mehmed Asaf, *1909 Adana Ermeni Olayları ve Anıları*, (Yay. Hz.: İsmet Parmaksızoğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1982, s. 6-45.; Salâhi R. Sonyel, "İngiliz Gizli Belgelerine Göre Adana'da Vuku Bulan Türk-Ermeni Olayları", *Belleten*, LI/201'den ayrı basım), Ankara 1988, s. 29-51.

1919 yılı Eylül ayına gelindiğinde; Fransızlar, bir taraftan da Damat Ferit Hükümetlerinin İngilizler tarafından himayesine ve İngiliz Muhipleri Cemiyetine karşılık, Milli Hareketi desteklemenin kendi çıkarlarına uygun düşeceği yanında, gizlice Fransız Muhipleri Cemiyeti kurmaya çalışıyorlardı³. Öte yandan, Fransız kamuoyu, kendi hükümetine baskı yaparak, Sykes-Picot Antlaşması'na göre kendi nüfuz bölgeleri olması gereken Adana ve çevresinin İngilizlerle ortaklaşa işgal edilmesine karşı çıkıyor, İngilizlerin bölgeden çıkarılmasını istiyordu. Bu kamuoyu baskısı Fransız Hükümetini harekete geçirmiş, 15 Eylül 1919'da, Suriye İtilafnamesi olarak bilinen İngiliz-Fransız Antlaşması imzalanmıştı. Buna göre; askeri otorite Fransızlar'da, sivil yönetim Osmanlılar'da olacaktı⁴. Suriye İtilafnamesi gereğince; 1 Kasım 1919'dan itibaren, Suriye'den çekilmeye başlayan İngiliz kuvvetlerinin yerini alan Fransız birlikleri, yalnız kaldıkları Adana ve çevresi yanında, Antep, Maraş ve Urfa'yı da işgal etmişlerdi⁵. Fransız işgalini takiben, işgale uğrayan yerlerdeki Türk halkı çete adı verilen milli müfrezeler kurmuş, işgal kuvvetlerine karşı çıkmaya, baskınlar düzenlemeye başlamıştı.

Bu arada, Amasya Genelgesi yayınlanmış, Erzurum ve Sivas Kongreleri yapılmıştı. Sivas Kongresi'nde sadece Doğu sınırlarının değil, bütün Türkiye'nin savunulması kararı alınmış, bütün müdafaa-i hukuk cemiyetleri 11 Eylül 1919'da *Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* adı altında birleştirilmiş, Adana ve çevresinde savunmaya yönelik kurulması düşünülen *Milli Ordu* için bir nizamname hazırlanmıştı. Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı'na Dair Nizamname, 13 Ekim 1919'da Umum Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyetlerine gönderilmiş, buna uygun biçimde, 1 Kasım 1919'da, her yerde bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Şubesi kurulması, bunların birer karar defteri tutmaları ve birer milli müfreze oluşturmaları istenilmişti⁶.

M. Kemal, 1 Kasım 1919'da, *Kilikya Kuvayı Milliye Komutanlığı*'nı kurmuş, Topçu Binbaşı Kemal Bey'i (*Kozanoğlu Doğan*) komutan olarak atamıştı. Yüzbaşı Osman Nuri Bey (*Aydınoğlu Tufan*), Yüzbaşı Ali Ratip Bey (*Tekelioğlu Sınan*) takma adlarıyla komutan yardımcılığına, Emin Resa (*Emin Arslan Karakaş*)

3 Salâhi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 195, 196.

4 *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.KMS*, No.: 56-1/42.; E. Brémond, *La Cilicie En 1919-1920*, Paris, 1921, s. 28.; Paul Du Véou, *La Passion de la Cilicie 1919-1922*, (Çev.: Reşat Gögen, Kilikya Faciaları adıyla basılmamış daktilo metni), Genelkurmay Bşk.lığı ATASE Arşivi Kütüphanesi), Paris 1937, s. 58.; *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 36, İstanbul (Eylül) 1970, s. 23.

5 Soysal, *a.g.m.*, s. 960, 961.; Yavuz, *a.g.e.*, s. 8.

6 Kemal Atatürk, *Nutuk*, (Bugünkü dille yayına hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1995, s. 100 vd.; *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, C.: IV, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 66-68, 82-92, 114-116 ve 457-460.; A. Hulki Saral, *Türk İstiklal Harbi IV, Güney Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966, s. 63-65.

Gözi

Akademik
Bakış

105

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

Adana'ya Mürettep 1 nolu Fedâi Müfrezeler Komutanlığına atandılar. Böylece; M. Kemal, işgalcilere ve İstanbul Hükümeti'ne mücadeleyi halkın başlattığı, komutanların halktan kimseler olduğu görüntüsü vermek, halkın komutanları benimsemesini sağlamak istemişti. Amasya Genelgesi'nin 4. maddesinde yer alan: "Milletin içinde bulunduğu durum ve şartların gereğini yerine getirmek ve haklarını gür sesle cihana duyurmak için her türlü baskı ve kontrolden uzak milli bir heyetin varlığı zaruridir" kararı ile Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı'na Dair Nizamname gereğince, işgal altında olsun olmasın 1 Kasım 1919'dan itibaren her köy, kasaba ve şehirde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulması, her cemiyetin bir karar defteri tutması ve bir milli müfrezeye oluşturması kararı alınmıştı. M. Kemal'in, halka yaptığı direniş çağrılarını da sonuç vermiş, Müdafaa-i Milliye Cemiyetleri ve Kuvayı Milliye Müfrezeleri kurulmuş, örgütlü bir direniş ve işgal bölgelerine askeri depolardan silah sağlanması kararları alınmıştı⁷.

Böylece, daha önce kurulmuş ve yeni kurulan milli müfrezeler 1920 yılı Şubat ayı başlarından itibaren, işgal kuvvetleri ile daha sık çatışmaya, kayıplar verilmeye başladılar. Adana ve çevresinde işgale karşı üç ayrı cephede gelişen hareket ve önemli savaşlar şunlardır:

1. *Adana Doğu Cephesi*: Develi, Andırın, Feke, Saimbeyli (Haçın), Düziçi (Haruniye), Bahçe, Osmaniye, Kadirli, Kozan ve Ceyhan'dır. 1919 yılı sonlarında Develi ve Andırın'dan güneye doğru başlatılan hareket 1920 yılı Şubat ayı başlarında Feke, Saimbeyli, Bahçe ve Osmaniye'den Kadirli, Kozan ve Adana'ya doğru gelişmiştir. Bu cephedeki önemli savaşlar Saimbeyli (Haçın) kuşatmaları ve Saimbeyli'nin kurtarılması. Osmaniye'de Kovanbaşı ve Kanlıgeçit Savaşları, Tılan Muharebesi, Mamure Baskını. Ceyhan Cephesi'nde Mercin Savaşları'dır⁸.

2. *Adana Kuzey (Orta) Cephesi*: Niğde, Çamardı, Karaisalı, Pozantı ve Fransızların işgali altındaki demiryolu istasyonlarıdır. 1919 yılı sonlarında Niğde ve Çamardı'ndan başlayan hareket, 1920 yılı Şubat-Mayıs aylarında Milli Kuvvetlerin, Fransızlarla yaptıkları Kavaklıhan Savaşları, demiryolu istasyonlarının geri alınması, Aflak Savaşı, Fransızların Pozantı'da kuşatılması ve 1. Dünya Savaşı sırasında Alman ilerleyişini durdurduğu için *Verdün Kahramanları* olarak anılan Pozantı'daki Fransız taburu ile Komutanı Mesnil'in *Karboğazı Savaşı*'nda 44 kişilik milli kuvvet müfrezesi tarafından esir alınması, Misis, Yüreğir, Kurttepe Savaşları, Fransız Genel Taarruzu ve Fadıl Savaşı kayda değer. Bu cephede, bazı önemli olaylar; Fransızların göz yumduğu Ermenilerin Haziran 1920'de İncirlik, Kâhyaoğlu, Camili ve Dedepınar'da Türkler'in evlerini ve mallarını gasp etmeleri, hakaret ve tecavüzlerde bulunmaları ve

7 Atatürk'ün Tamim Telgraf ve..., IV, s. 66-68, 82-92, 98, 99, 114-116, 119, 138, 139, 457-460.

8 Osman Tufan, *Kilikya Doğu Bölgesinde Milli Hareketler ve Kozan Sancağı ile Mühlakatının Kurtuluş Hatıraları*, - 1964, s. 31-109.; Saral, a.g.e., s. 188-202.; Kemal Çelik, *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 148-247.

katletmeleridir. Demiryolu üzerindeki önemli karakollarını kaybeden, Karboğazı yenilgisinden ürken ve Adana'daki Türk nüfusun çokluğundan endişe duyan Fransızlar ile şehirdeki Türk nüfusu Ermeni devleti kurulmasına engel olarak gören Ermeni komitecilerin planladığı, Adana ve çevresindeki Türkleri uzaklaştırmak üzere, 10 Temmuz 1920'de başlatılan *Kaç Kaç Olayı*'nda, her taraftan ateş altına alınan, değerli eşyalarını alamadan canlarını kurtarmak için kaçmaya çalışan Türkler, Fransız uçakları tarafından havadan bombardimana tutuldular. 13 Temmuz 1920 akşamı sona eren ve çok sayıda Türk'ün katledildiği *Kaç Kaç Olayı*, Adana'da, Fransız işgalinin kara bir lekesi olarak anılmaktadır⁹.

3. *Adana Batı (Mersin) Cephesi*: Konya, Karaman, Çumra, Mut, Silifke, Erdemli şehir ve kasabaları. Bu cephede, İçme Savaşı, Mersin Su Bendi Savaşları, Tarsus Bağlar Savaşı, Ziyarettepe, Karadirlik ve Emirler Savaşları başarıyla sonuçlanmıştır. Harekat sırasında, milli kuvvetler başarılı olmuş, Fransız kuvvetleri, Adana, Mersin, Tarsus ve Osmaniye'de kuşatma altına alınmıştır. Bölgede tutunmaktan ümidini kesen Fransızların isteği ile 20 Ekim 1921'de *Ankara Antlaşması* imzalandı. Buna göre, hiç kimse savaş suçlusu sayılmayacaktı. Ama Ermeniler, Fransızlar'ın peşine takılarak Adana ve çevresini terk ettiler. Daha sonra Kasım 1921'de imzalanan *Tahliye Protokolü* gereğince; Adana'da 20 Aralık, Tarsus'ta 27 Aralık 1921, Mersin'de 4 Ocak 1922'de Fransız bayrağı törenle indirildi ve yerine Türk bayrağı çekildi. Fransız kuvvetlerinin tamamı 4 Ocak 1922'de akşam üzeri Mersin'de gemilere binerek, yöreyi terk ettiler. Adana 20 Aralık 1921'de işgalden kurtulmuş ise de; kurtuluş günleri 5 Ocak'ta kutlanmaktadır¹⁰.

Çukurova'nın İşgali Döneminde, Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri ve Millî Kuvvetler Cephesindeki Olumsuz Sonuçları

Toroslar'daki Fransız karakollarını ele geçiren Millî Kuvvetler, Pozantı ve Karboğazı Savaşları'nda Fransız kuvvetlerini yenmiş, Mersin-Tarsus yolunda ulaşımı keserek akınlar düzenlemiş ve Adana'yı bir çeşit kuşatma altına almışlardı. Bu nedenle, Fransız İşgal Yöneticileri ve kuvvet komutanları Adana'da sinmiş bir vaziyette idiler. Millî Kuvvetlerin sayıca çok üstün, bol miktarda silah ve cephaneye sahip kuvvetler olduğunu zannediyorlardı. Pozantı'da Millî Kuvvetlerin kuşatması altında bulunan ve Verdün Kahramanları olarak bilinen Fransız taburu ile komutanının, daha sonra kuşatmayı yararak Mersin'e ulaşmak isterken, Karboğazı Mevkii'nde Millî Kuvvetlere esir düşmesi ihtimali

9 Kasım Ener, *Çukurova Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi*, San Matbaası, Ankara 1970, s. 59-180.; Çelik, a.g.e., s. 248-287, 371-416.

10 Emin Resa (Aslan, Karakaş), *İçel Kurtuluş Savaşı Tarihi Hatıraları*, Cilt: I, Yeni Mersin Matbaası, Mersin 1942, s. 6-58.; *Kurtuluş Savaşında İçel*, (Anonim), Türkiye Kuva-yı Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Mersin Şubesi Yayını 1, İstanbul 1971, s. 112-245.; Çelik, a.g.e., s. 306-370, 473-497.

Gazi

Akademik
Bakış

107

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

ve henüz esir düşmeden bu taburu kurtarmayı düşünen Fransızlar'ın isteği üzerine, bu taburun esir alındığı 29 Mayıs 1920 gecesi imzalanan yirmi günlük *Geçici Mütareke*'nin, 19 Haziran 1920'de, bozulmasını takip eden günlerde, Fransız İşgal Komutanlığı ile Ermeniler, Adana şehri içinde Türkler'in çoğunlukta olmasından çekinerek, onları kaçırmak, şehir dışına atmak gayesiyle, 10 Temmuz 1920'de, dört gün boyunca devam eden ve Adana ile Çukurova'nın büyük bir bölümünü etkileyen *Kaç-Kaç Olayı*'nı başlatmışlardı.

Kaç-Kaç Olayı'na kadarki dönemde askeri harekatta başarı kazanamayan Fransızlar'ın, İstihbarat Örgütü de propaganda ve casusluk faaliyetlerinde, yeterince başarılı olamamıştı. Çünkü, ilk zamanlar, şüpheli ve casusluk yapabilecek tipte kimseler, Milli Kuvvetlerin bulunduğu bölgeye girmeye cesaret edemiyorlardı. Kaç-Kaç Olayı sırasında, Adana halkının Milli Kuvvetler bölgesine göçetmesini iyi bir fırsat olarak değerlendiren Fransız İstihbarat Örgütü, Adana'dan güneydeki bahçelere ve buradan da Milli Kuvvetlerin bulunduğu Toroslar'a göçen Türk ve Müslüman aileler arasına, propagandacı ve casuslar yerleştirmişti. Bunlar vasıtasıyla, o güne kadar durumları hakkında yeterli bilgiye sahip olamadıkları ve silahla yenmeyi başaramadıkları Milli Kuvvetleri, içten vurmaya ve bir takım tertiplerle yenmeyi planlamışlardı. Bu şekilde, buldukları bazı hainlere, çok miktarda para verip, Milli Kuvvetler tarafına geçirmeyi başaran Fransızlar, çok sayıdaki bu propagandacıları vasıtasıyla Türk halkı ve Milli Kuvvetler arasında ikilik yaratarak, bölgede tutunma yolu aramışlardı. Fransızlar için casusluk yapanlar da, hem bu zararlı propaganda katıldılar, hem de Milli Kuvvetler hakkında topladıkları çeşitli bilgileri Fransızlar'a ulaştırmaya başladılar. Fransızlar da, aldıkları bu bilgiler doğrultusunda, ovada ve dağlık kesimde daha bilinçli bir takım askeri hareketler planladılar¹¹.

Casusları ve propagandacılarının verdiği bilgiler doğrultusunda, Milli Kuvvetlerin sayılarının az olduğunu ve yeterli silaha sahip olmadığını öğrenen Fransızlar, bu bilgiden aldıkları cesaretle, Milli Kuvvetlere karşı yeni bir harekate girerek başarılı olacakları inancına kapıldılar. Böylece, Toroslar'dan ova kesimine inmiş olan ve ovalık araziye uygun saldırı ve savunma silahlarına sahip olmayan Milli Kuvvetleri yenmek, kazanacakları başarıyla askerlerine moral vererek, Milli Kuvvetlerin kuşatması altındaki Adana'da yandaşlarının bozulan maneviyatını yükseltmek istiyorlardı.

Bunu takiben, Fransızlarla savaş yeniden şiddetlendi. Milli Kuvvetlerin tüfekte açtığı ateşe, Fransızlar otomatik ve makineli tüfeklerle karşılık veriyor ve mermi harcamaktan çekinmiyorlardı. Fransızlar, görüş mesafesi dışında kalan ve ulaşamayacakları bazı hedefleri de havadan bombardımana tuttular.

¹¹ Véou, *a.g.e.*, s. 377.; Ahmet Remzi Yüreğir, "Millî Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana*, Sayı: 8515, 18 Haziran 1953.

Buna karşılık, Millî Kuvvetlerdeki silah ve mermi sayısı yine kısıtlı idi. Ayrıca, çoğu çiftçi-köylü olan erler, savaş alanına yakın köylerde bulunan eşlerini, çocuklarını ve diğer aile fertlerini kurtarmaktan başka bir şey düşünemez hale gelmişlerdi. Bu moral bozukluğu bozguna ve dağılmaya yolaçtı. Bu bozgun havası, Yüreğir dışından gelen ve Irmakbaşı Kilise Köyü'nde toplanmış olan Millî Kuvvetleri de olumsuz şekilde etkiledi. Aynı akşam Irmakbaşı Kilise Köyü'ne gelen Yüreğir Grup Komutanı, birlikte getirdiği silahları, Mersin Milletvekili Muhtar Fikri (Gücüm) nezaretinde, halka dağıttı. Fakat, silahları aldıkları halde sabah vakti bu şahısların kaçtıkları anlaşıldı. O dönemde, bu olumsuz davranışları önleyebilecek *Vatana İhanet Kanunu* Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş olmakla birlikte; *İstiklal Mahkemesi* henüz bölgede görev yapmadığı için, Yüreğir Grubu erleri de, kendilerini çoşturmak gayesiyle verilen nutuklara kulak asmamış ve kaçmak üzere Seyhan nehir gemisinin başına toplanmışlardı. O günlerde, Fransız, Ermeni ve Rumlarla işbirliği yapan birkaç hain de, Millî Kuvvetlere destek vermek yerine, Fransızlar'ın başarısı için çalıştılar¹².

Bu arada, Seyhan Nehri'nin batısına çekilen ve yeniden düzenlenen Millî Kuvvetler ile Zeamet Köyü üzerinden Merkez İskele'ye doğru ilerleyen Fransızlar arasında küçük çapta çarpışmalar devam etmekteydi. Bu çatışmalar sonunda, Yüreğir Ovası'nda kontrolü sağlayan Fransızlar, köylü halk üzerindeki baskıyı arttırdılar ve propaganda başlatarak, Millî Kuvvetlere destek vermesini önlemeye çalıştılar. Bir bildiri hazırlayarak; 2 Ağustos 1920'de, Adana'da Ermeni Matbaası'nda bastırdılar. Ermeni, Süryani ve Rumlar'dan oluşan ve güya *Nasihah Heyeti* adıyla görevlendirdikleri sekiz kişiyle birlikte, bir Fransız birliğinin koruması altında Yüzbaşı Köyü'ne getirilen bu bildiri, 4 Ağustos 1920'de, buradan çevre köylere dağıtıldı¹³.

Fransızlar Lehinde Casusluk ve Propaganda Faaliyetlerinin Yürütülmesi

Bu casusluk ve propaganda faaliyetlerinde bulunan bazı kimselerin çalışmaları ve sonuçları hakkında aşağıdaki bilgileri verebiliriz:

12 Yüreğir, a.g.m., Sayı: 8410, 10 Haziran 1953.

13 Bu tamim şöyledir: "Resmî Tebliğ: Tümen Komutanlığı, affedici bir tedbir olarak, gerek Adana halkının, gerekse civar köylerde oturanların 15 Ağustos gece yarısına kadar, aşağıdaki şartlar dahilinde evlerine dönüp işlerinin başına geçmelerine müsaade ettiğini ilan eder. 1- Herkes, köyüne veya şehirde bulunan ikametgahına derhal dönecektir. 2- Kanuni mevzuata uymak şartıyla herkes, evvelce meşgul olduğu işinin başına geçerek tekrar çalışabilir. 3- Köylüler ve şehir halkı, ellerinde mevcut her türlü silahı beraberlerinde getirip, askeri makamlarımıza teslim edeceklerdir. 4- Köy veya şehir halkı, çetelerle olan münasebetlerini derhal kesecekler, çetelerin vaki bütün hareketlerinden gerek İstanbul Hükümeti'ni, gerekse Fransız makamlarını derhal haberdar edeceklerdir. 15 Ağustos gece yarısından itibaren, işbu tamimde zikredilen maddelerin ihtiva ettiği hükümlere riayet etmeyenler, tarafımızdan düşman olarak telakki edileceği gibi, bu gibilerin mal ve mülkleri müsadere edilerek hazine hesabına satılacaktır. Çetelere şeflik yapanlar, ağır suçların faili bulunanlar, işbu tamimin sağlamış olduğu aftan faydalanamazlar. İmza-Yakın Şark Birinci Fransız Tümeni Kumandanı J. Dufieux". Bk. P. D. Véou, a.g.e., s. 387.; ayrıca, bk. Ener, a.g.e., s. 190.

Qası

Akademik
Bakış

109

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

a) Adana Vilayeti Jandarma Komutanı Ahmet'in, Rum asıllı eşi, Kaç-Kaç sırasında, halktan kadınlar arasına karışarak, kendisine verilen propaganda ve casusluk görevini yerine getirmeye çalışmıştı. Türk kadınlarına şehre dönmeleri yolunda nasihat verdiği tesbit edilen ve Türkçeyi iyi konuşamayan bu kadın, Oba'da yakalandı. Yolgeçen Grubu Komutanı Teğmen Cemil Cahit (Zeki Baltalı) tarafından, Milli Kuvvetler Cephesi'ne getirildi. Uzun bir tahkikat sonunda, Kayseri'deki esirler karargahına gönderildi¹⁴.

b) Yine, Kaç-Kaç Olayı sırasında, işgal yöneticilerinden aldıkları görevler gereği, Milli Kuvvetler bölgesine geçen, Adana'da lise öğretmenliği ve Fransız İşgal Yönetimi'nin arzusuyla usulsüz olarak mahkeme katipliği yapan Müderris Musa Kazım ile Vali vekili Abdurrahman'ın yeğeni Bayraktarzade Ahmet, cephede Türklük aleyhinde ve Fransızlar lehinde propaganda yaparken, yakalanarak Karahan'a getirildiler. Burada tutuklanarak, Karaisalı'daki Divan-ı Harbe gönderildiler. Bunlar hakkında yapılan tahkikat sonrasında, Musa Kazım ile oğlu Sadi'nin, cephe gerisinde ikamet etmeleri kararlaştırıldı. Musa Kazım'ın diğer oğlu Nail ise, bulunduğu Kurttepe Cephesi'nden, işgal bölgesine geçti. Bir süre sonra, Musa Kazım ve Sadi de, ikamet ettikleri Çamlıyayla (Namrun)'dan, Adana'ya kaçmayı başardılar. İşgal yönetimine başından geçenleri anlatan Musa Kazım, bir dilekçe ile Vilayet'e başvurarak, memuriyet istedi. Kendisi ve oğlu, eski görevlerine yeniden başlatıldı. Bayraktarzade Ahmet, Bürücek'de zorunlu ikamete mecbur edilmişti. O da kaçtı ve işgal bölgesine gitti. Fransızlar, Ahmet'e, Ceyhan Kaymakamlığı'nı verdiler. Milli Mücadele başarıyla sona erince, Suriye'ye geçmiş olan Ahmet, bu kez de Fransızlar tarafından Samandağ (Süveydiye) Nahiye Müdürlüğü'ne atandı¹⁵.

c) Fransızlar, Vali vekili atamış oldukları Bağdadizade Abdurrahman'a, bol miktarda para vererek, daha önce Fransızca yayın yapan bir gazeteyi *Adana Postası* adı ile Türkçe çıkarmasını sağladılar. Abdurrahman Bey ile bu gazetenin muharriri Fanizade İlhami, yazıları dışında sözlü olarak da, Fransız idaresini halka benimsetmeye çalıştılar¹⁶.

d) Tefik Abut ve Ata Derviş: Tefik Abut, anası Cebel-i Lübnanlı bir Hristiyan Arap idi. Fransız casusu olmakla birlikte, kamuoyunu ve Milli Kuvvet Komutanlarını aldatmak gayesiyle, kendisini *Hint Hilafet Müslüman Cemiyeti Reisi* veya *Hint Hilafet Komitesi Azası* olarak tanıttı. Gerçekte ise, Müslüman düşmanı bir haindi¹⁷.

14 Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8410.

15 Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8411, 11 Haziran 1953, Yüreğir, bu makalesinde, Bayraktarzade Ahmet'in "Yüzellilikler" listesine alındığını yazmış ise de, bu doğru değildir. Yüzellilikler listesi için bk. Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele Tarihi-Türkiye Cumhuriyeti 1923*, Beşinci Kitap, Başnur Matbaası, Ankara 1971, s. 327- 329.

16 *Yeni Adana gazetesi*, Sayı: 27-31, 6-20 Teşrin-i sani (Kasım) 1336 (1920).

17 Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8518, 22 Haziran 1953.; Sinan Tekelioğlu, "Adana Cephesi Hatıratımdan", *Dirlük gazetesi*, Sayı: 655, Adana 14 Ağustos 1965.

Tarsus kesiminden, Milli Kuvvetler Cephesine giren Tevfik Abut'un yanında Ata Derviş adında Selanikli biri vardı. Ata Derviş, o günlerde Adana'da oturuyordu. Fransızlar'a yanaşmış ve Adana'da Genel Valilik Baştercümanlığı'na getirilmişti. Şimdi ise, güya tercüman olarak, Tevfik Abut'un yanında bulunuyordu. Cephede yakalanan ve şüpheli görülen bu iki şahıs, Karaisalı ve Pozantı'ya gönderildiler. Tevfik Abut, burada da, Hint Hilafet Cemiyeti Reisi olarak, Kuva-yı Milliye'ye yardımda bulunmak ve bu yardımın yerine ulaşmasını sağlamakla görevli olduğunu, bununla ilgili olarak, Ankara'da Heyet-i Temsiliye ile de görüşeceğini, Kuva-yı Milliye Erkanı'na gönderilmek üzere, para ve çeşitli hediyeler hazırlanmış olduğunu bildirdi. Böylece, o sıralar Pozantı'da olan Karaisalı İlçe Kaymakamı Sadettin (Beybaba) ile 41. Tümen Komutanı Mehmet Hayri Bey'i ikna etmeyi başardı¹⁸.

Tekelioğlu Sinan ve Hasan Akıncı'nın, bu kimselerin casus ve vatan haini oldukları, idam edilmeleri gerektiği, yolunda yaptıkları uyarılar Mehmet Hayri ve Sadettin (Beybaba) Beyler tarafından dikkate alınmadı¹⁹. Tevfik Abut'un, Ankara'ya gitmesine izin verildi. Bu şahıs, daha sonra, Ankara'ya gönderileceği hediyelerin sevk edilmesini sağlamak gayesiyle geldiği Antalya'da, Hindistan'a gitmek üzere vapura bindi. Bu sırada, Ankara'da, casus olduğu anlaşılmış ve yakalanması bildirilmişti. Fakat, Tevfik Abut, yola çıkmış olduğundan yakalanamadı²⁰.

Bu arada, Ata Derviş, Pozantı'da kalmış ve daha sonra Karaisalı'ya gitmişti. Kaymakam Sadettin Bey'in, özel sekreteri gibi çalışıyordu. Tevfik Abut'un casus olduğu anlaşıldıktan sonra da, Ata Derviş, hemşehrisi olan Sadettin Bey tarafından aynı görevde tutuldu. Sadettin Bey, ilçe dışına çıktığında kaymakam vekilliği görevini ve hatta, şifre anahtarını Ata Derviş'e teslim ediyordu. Böylece, Ata Derviş, Milli Kuvvetlerin yönetimi ve cephelerin durumuyla ilgili bütün sırları öğrendi. Karaisalı'da, yönetim arasındaki mevcut birlik ve güveni sarsmayı başardı²¹.

Nihayet, Ata Derviş, Ceyhan'daki ailesini getirmek ve geri dönmek üzere, Sadettin Bey'den izin aldı. Sadettin Bey de, Adana Doğu Cephesi Komutanı Aydınoğlu Tufan'a hitaben yazdığı bir mektupla birlikte, Ata'yı gönderdi. Aydınoğlu Tufan, aldığı mektup gereğince, ilgililere, Ata'ya gerekli kolaylığın gösterilmesi yolunda emir verdi. Ata Derviş, Sadettin Bey'in, kendisine refakat etmek üzere görevlendirdiği Kara Mehmet adındaki şahsı cephede bıraktı. Kuva-yı Milliye'nin Mercimek İaşe Heyeti Başkanı olup, Ceyhan'da oturan

18 Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8418.; "Göremedikleri ve ulaşamayacakları bazı hedefleri de havadan bombardımana tuttular", bk. Tekelioğlu, *a.g.m.*, Sayı: 656.

19 Tekelioğlu, *a.g.m.*, Sayı: 656, 15 Ağustos 1965.; Hasan Akıncı, "Milli Mücadele'de Çukurova, Kurtuluş Savaşı Hatıraları", *Kuva-yı Milliye*, Sayı: 83, Temmuz 1967, s. 14, 15.

20 Daha geniş bilgi için bk. Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8518.; ayrıca, Tekelioğlu, *a.g.m.*, Sayı: 656.

21 Tekelioğlu, *a.g.m.*, Sayı: 656.; Akıncı, *a.g.m.*, Sayı: 83, s. 15.

gazi

Akademik
Bakış

111

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

Hamdilli Köyü çiftçilerinden Kayserili Sabitzade Hüseyin ile birlikte Ceyhan'a kaçmayı başardı. Burada, 1920 yılı Ağustos ayı sonlarına doğru, bindiği gemiden daha sonra inerek işgal bölgesine geçmeyi başarmış olan Tefrik Abut ile buluştu²².

Faaliyetlerine devam eden ve Ceyhan'dan Adana'ya geçen Ata Derviş, Fransız İstihbarat Şefi M. Guys'un en önemli adamlarından biri olarak çalıştı. Adana'da çıkardığı *Rehber* adındaki gazetede, "Ermeni Vatandaşlarımıza Müjde" başlığı altında haber yazacak kadar hainlik gösterdi. Kurtuluşa kadar Adana'da kaldı. Şehrin Türk kuvvetleri tarafından teslim alındığı günlerde, efendisi Fransızlarla birlikte, Suriye'ye, daha sonra İstanbul'a geçti. Bir memuriyete atanarak, Zonguldak'a gitti. Fakat, burada olduğu, Adana'da öğrenildi. Hakkında yazılan çeşitli yazılar üzerine, görevini ve Zonguldak'ı terketmek zorunda kaldı²³.

Propaganda ve Casusluk Faaliyetlerinin Artması, Milli Kuvvetler Cephesi'ne Fransız Genel Taarruzu

a) Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetlerinin Artması

Propaganda ve casusluk faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte, o zamana kadar Adana, Tarsus ve Mersin'de kuşatılmış bir hale düşen ve Milli Kuvvetler hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan, Kuva-yı Milliye'yi silah, cephane ve asker sayısı bakımından kendilerinden çok üstün zanneden Fransızlar'ın, gerçeğin hiç de zannettikleri gibi olmadığını öğrendiklerini belirtmiştik. Casuslardan edindikleri bilgilerle, ova köylerine kadar inmiş ve Adana'yı kuşatmış olmakla birlikte, yeterli silaha ve cephaneye sahip olmayan Milli Kuvvetlere karşı, ellerindeki tank, top, makineli tüfek ve her çeşit silahı kullanarak harekete geçtiler. Milli Kuvvetleri ova köylerinden geriye atmaya çalıştılar. Bilhassa, Ata Derviş, kaçarak kendilerine sığındıktan sonra, onun bildirdiği hedeflere doğru harekete geçen Fransız uçakları, bir taraftan Milli Kuvvetlere ait cephe-ler üzerinde keşif uçuşları yaparken, bir taraftan da, filolar halinde günde bir veya iki kez olmak üzere, batı kesimde Kelebek, Hacıkırı, Karaisalı, Belemelik ve Pozantı'yı, doğu kesimde Aydınoğlu Tufan'ın Isırğanlı Karargahı, Tatlıkuyu ve Dedeler gibi kasaba ve köylerle yakın çevrelerine karşı taarruza geçtiler. Bu bombardımanda, bazen obüs bombası kullandılar. Bazen de uçaklardan makineli tüfek ateşi açarak veya çivi yağdırarak, Milli Kuvvetlere ve halka kayıp verdirmeye çalıştılar. Fransız, uçakları bu bombardıman ve çivilerle, yaşlı, kadın, çocuk demeden, Adanalılar'ı imhaya giriştiler. Her bombardımanda birkaç kişi ölüyor, yaralanıyordu. Belemelik Hastahanesi, bombardımanda yaralananlarla dolmuştu. Bir defasında, yedi uçaktan oluşan bir filo, Belemelik'i

22 Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8518.; Tekelioğlu, *a.g.m.*, Sayı: 656.; Akıncı, *a.g.m.*, Sayı: 84, s. 17.; Ahmet Cevdet Çamurdan, *Kurtuluş Savaşında Doğu Kilikya Olayları*, Adana 1969, s. 399.

23 Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8518, 8519.; Ö. Sami Coşar, *Milli Mücadele Basını*, İstanbul 1964, s. 75, 76.

uzun bir süre bombardımana tuttu. Hatta, hastahaneyi bombalayarak hastaların ölümüne yol açtı²⁴.

Fransızlar'ın, Ata Derviş'in verdiği bilgilere dayanarak gerçekleştirdiği taarruz neticesinde yapılan Mercin Savaşı da, herşeye rağmen, kendileri açısından başarısızlıkla sonuçlandı. Ata Derviş'in, Ceyhan'a kaçmasından üç gün ve Mercin Muharebesi'nden hemen sonra, Karaisalı'da silah ve cephane nin bulunduğu Hükûmet Binası üç düşman uçağı tarafından bombalandı ve makineli tüfek ateşine tutuldu. Bu hava bombardımanında ikisi kadın üç kişi şehit oldu. Hükümet Binası Avlusu'nda, askerlere erzak ve cephane götürmek için bekleyen katırlardan da ondokuzu öldü. Ata Derviş'in ihanetleri nedeniyle, Sadettin (Beybaba) Bey güç durumunda kaldı ve Kaymakamlık görevinden alındı. Pozantı'ya getirilerek, tutuklandı. Dokuz ay tutuklu kaldıktan sonra, Konya İstiklal Mahkemesi'nde yapılan duruşmada, Ata Derviş'in ihaneti ile hiçbir ilgisi olmadığı anlaşıldı. Beraat etti ve serbest bırakıldı. Sadettin Bey tevkif edilince, Kaymakam vekilliğine Hasan Akıncı atanmıştı²⁵.

Milli bilinçten yoksun ve mal düşkünü bazı kimseler, 1920 Eylülünde, kendilerine düşebilecek herhangi bir fedakarlıktan kaçınmak için çeşitli bahaneler arıyorlardı. Bazıları da: "Koca Fransız Hükûmeti ile başa çıkılmaz. Bu çetelerle iş görülmez" şeklinde sözler sarfederek, bilerek ya da bilmeden düşmanın propagandasını yapıyor, kamuoyunu olumsuz biçimde etkiliyorlardı. Hatta, bunlardan bazıları, düzenledikleri toplantılarda Fransızlarla anlaşma zemini yaratmayı kararlaştırmışlardı²⁶. Bu gibi fikirler, özellikle işgal mıntıkasında malı olanların, menfaat duygularını körüklediğinden, bu kimselerin birer ikişer işgal bölgesine geçtikleri görülüyordu. Siviller açısından kısmen hoşgörü ile karşılanabilecek bu durum, cephedekiler için aynı hoşgörüyle karşılanamazdı. Buna karşılık, cepheye görevli bazı kimseler arasında da, işgal altındaki bölgeye kaçan veya kaçmak girişiminde bulunanlar oldu. Bunlardan biri de Yedeksubay Abdüsselam idi. Seyhan Grup Komutanlığı'nda süvari yedeksubay olarak görev yapan Abdüsselam, enerjik, ciddi ve görevine düşkün biri olarak tanınıyordu. Teğmen Abdüsselam, izinli geldiği Pozantı'da 3-5 gün kalmış, sonra Seyhan civarındaki ailesini Pozantı'ya getirterek, Karaman'a göndermişti. Daha sonra, görevi başına dönmekle birlikte, durumu şüpheli görülmüş ve 41. Tümen Komutanlığı'na ihbar edilmişti. Aynı ihbar, Pozantı'daki Ankara Hükümeti'nin Vali vekili İsmail Safa Bey'e de yapılmış olmalıydı ki, Eylül 1920 ortalarına doğru, Pozantı'ya çağırdığı Karaisalı Kaymakam vekili Hasan Akıncı'dan bilgi istedi. O da, Abdüsselam'ı Süvari Yedeksubay Talimhahı'ndan

24 Yüreğir, a.g.m., Sayı: 8518.; Damar Arıkoğlu, *Hatıralarım*, İstanbul 1961, s. 164.; Yusuf Ayhan, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*, İpek Matbaası, Adana 1963, s. 112, 113.; Tekelioğlu, a.g.m., Sayı: 656.; Çamurdan, a.g.e., s. 399.

25 Akıncı, a.g.m., Sayı: 84, s. 17.

26 Yüreğir, a.g.m., Sayı: 8519, 23 Haziran 1953.; Ener, a.g.e., s. 232.

görsel

Akademik
Bakış

113

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

tanıdığını, Sina Cephesi'nde birlikte görev yaptıklarını, vatansever bir subay olduğu yolundaki kanaatini bildirdi. Abdüselam hakkındaki bu kanaatler, 41. Tümen Komutanı Mehmet Nuri (Conker)'ye de bildirildi. Nuri Conker, Teğmen Abdüselam hakkında olumsuz bilgiler almış olmakla birlikte, bu görüşmede edildiği bilgilerle kanaati değişmişti. Fakat, bir süre sonra, Abdüselam'ın cepheden kaçtığı ve Adana'ya gittiği duyuldu. Divan-ı Harb'de idam cezasına çarptırıldı. Zor durumda kalan ve mahcup duruma düşen İsmail Safa Bey, Vali vekilliği görevinden istifa etti ve mebusluğa döndü. Nuri Conker'e, 41. Tümen Komutanlığı'na ek olarak, Adana Vali vekilliği görevi de verildi. Mektupçu Süleyman Bey, Valilik tarafından Karaisalı Kaymakam vekilliğine, Hasan Akıncı da Pozantı'ya atandılar. Ata Derviş ve Teğmen Abdüselam'ın, ihanet ve kaçmalarını takiben, bunları başkalarının takip edeceği haberleri karşısında, 41. Tümen Komutanlığı bu çeşit girişimleri önlemek amacıyla sıkı tedbirler aldı. Şüphelenilen bir takım kimseler, cephe gerilerine gönderildi. Bazıları da cephe yakalanarak, önce Divan-ı Harbe sevkedildiler, daha sonra da tutuklandılar. O zamana kadar, çeşitli hizmetlerde bulunan birçok kimse de, Pozantı ve çevresinden uzaklaştırılarak, Konya ve havalisine gönderildiler²⁷.

Bu arada, Fransızlar, propaganda, casusluk ve cephelerimizde ikilik yaratma faaliyetleri yanında, yeni ve daha etkili bir takım askerî harekât hazırlıklarına giriştiler. Milli Kuvvet Cephelelerine bir genel taarruz düzenleyerek, Adana, Mersin ve Tarsus'taki kuşatılmışlıktan kurtulmak ve hakim bir konuma gelmek istediler. Bu nedenle, Fransızlarla savaşlar bir süre daha devam etti.

b) Fransızlar'ın, Milli Kuvvet Cephelelerine Genel Taarruzu

25 Eylül 1920 sabahı Yarbay Lannes ve Yarbay Laurent Komutası'ndaki üç taburla, Kurttepe Grubu ile batısındaki cepheye taarruza geçtiler. Kurttepe Grubu bu taarruza karşı koyamadı. Çünkü, Fransızlar'ın, 15 Ağustos 1920 Baskını'nda bozulan cephemize yeni bir düzen verilememişti. Bu durumda, düşmanla işbirliği yapan bozguncuların payı da büyüktü. Kurttepe Cephesi zararlı propagandalar nedeniyle yeniden düzenlenememişti. Grubun er mevcudu ikiyüzyetmiş kişi idi ve bunlar birer birer kaçıyordu. Bunun üzerine, Adana Batı Cephesi Genel Komutanlığı, Karaisalı Kaymakamlığı'na, cephe gerisindeki Milli Kuvvetlerin gönderilmesini telefonla bildirdi. 41. Tümen Komutanlığı'na da bilgi verildi ve yardım istendi. Milli Kuvvetlere takviye yetiştirilmesi girişimleri devam ederken, Fransızlar, 25 Eylülde (1920), Kurttepe, Şambayadı ve Kabasakal'daki Milli Kuvvetlere taarruz ederek, uzun bir muharebeden sonra Kurttepe ile Kürt Halil Çiftliği'ni işgal etmişlerdi²⁸.

27 "Dahili Havadis", *Yeni Adana*, Sayı: 18, 2 Teşrin-i evvel (Ekim) 1336 (1920).; Véou, *a.g.e.*, s. 408.; Yüreğir, *a.g.m.*, Sayı: 8520, 24 Haziran 1953.; Hasan Akıncı, daha sonra Ankara'ya çağırılmış ve bir süre sonra da Konya Ereğli Jandarma Takım Komutanlığı'na atanmıştır. Bk. Akıncı, *a.g.m.*, Sayı: 84, s. 10.; Ener, *a.g.e.*, s. 232.

28 Véou, *a.g.e.*, s. 414.; "...Hatta, Kurttepe Grup Komutan vekili verdiği raporda, değil Adana'yu kurtarmak, belki de Konya'ya elden kaçıracağız, diyordu", bk. Ener, *a.g.e.*, s. 218-219.

Albay Lannes ile Albay Laurent'e bağlı taburlar, Kurttepe'den, Çakıt Vadisi'ne doğru ilerlerken, uçaklar ve topçular desteğindeki Fransız piyadeleri, Kurttepe sırtlarını tutarak, çevredeki köyleri ve mevzilerimizi ateş altına aldılar. Milli Kuvvetler, Çakıt kuzeyindeki sırtlara çekildiler. Bu cephemizde durum kötüleşince, 19 Ekimde, bir taraftan Tekelioğlu Sinan'ı yeniden Cephe Kumandanlığı'na atamış olan 41. Tümen Komutanlığı, bir taraftan da cephelere silah, cephane ve yeterli kuvvet sevk ederek, Milli Kuvvetlerin, Fransız kuvvetleri önünde tutunmasını sağlamaya çalışıyordu²⁹.

Bununla birlikte, hızla ilerleyen Fransız kuvvetleri, Kurttepe'nin kuzeyindeki Dörtler ve Çerkez Köyleri'nden geçmiş, Kızılkış Köyü'nü yakarak, Gübe Köyü'nü ele geçirmişlerdi. Bu durumda, Seyhan Grubu'na bağlı Milli Kuvvetler, Çatalan ve Şarıklı Köyleri istikametine çekildiler. Kurttepe, daha önceki taarruzlarında Fransızlar tarafından ele geçirildiğinden, Kurttepe Grubu'na bağlı erlerin bozulan morali henüz düzelmemişti. Buldukları mevkiileri bile korumaları mümkün görünmüyordu. Köylü halktan ileri gelenler de, propagandaların etkisiyle Fransızlar'a karşı direnmiyor ve düşmanın hışmına uğramamak için, beyaz bayrak çekiyorlardı. Cephe gerisindeki köylerin halkı da, topluluklar halinde Karaisalı'ya göçetmeye başlamıştı. Halk, Fransızlar'a karşı durulamayacağı inancına varmış veya propagandacılar vasıtasıyla buna inandırılmıştı. Erkekler, Milli Kuvvetlere katılmıyor ve destek vermiyorlardı. 41. Tümen Komutanı Mehmet Nuri (Conker) Bey, bölgenin komutasını üzerine alarak, Binbaşı Nazmi'yi Kelebek'e gönderdi. Seyhan Grubu'na, Menekşekaşı sırtlarını tutarak, kuvvetini toplu bulundurması ve Kadırlı (Karslılar) ile Karalarbucağı³⁰ yönlerini tutması emrini verdi. Bu emri alan Milli Kuvvetler, Menekşekaşı sırtlarında mevzilendiler, Bu arada, köylülerden bir kısmı başlarını derde sokmamak için, Milli Kuvvetleri köylerinden uzaklaştırmaya çalışmışlardı. Bir taraftan da, 18 Ekim 1920 akşamı, dört Fransız uçağı, mevzilerimizi havadan bombardımana tutmuşlardı. Ayrıca, Milli Kuvvetlere mensup bir bölük er, silahlarını bırakarak düşmana teslim oldular³¹.

Kelebek ve dolaylarını havadan bombardımana devam eden Fransızlarla, 26-31 Ekim (1920) arasında da önemsiz çarpışmalar oldu. 41. Tümen Komutanlığı da, bu durgunluktan faydalanarak, tümen kadrosunu yeniden düzenledi. Milli Kuvvetler, nizam bir şekle sokuldu. Binbaşı Nazmi, Kelebek Merkez Komutanlığı'nda bırakıldı. Tekelioğlu Sinan'ın emrine bir nizamiye taburu verildi. Fransızlar da boş durmamış, bir taraftan propagandacıları ve casusları vasıtasıyla manevi gücümüzü kırmaya çalışırken, diğer taraftan da yeni bir taarruz için hazırlıklarını tamamlamışlardı. Nihayet, 1 Kasım 1920 sabahı harekete geçtiler. Beşyüz kadar süvari ve piyade kuvvetleriyle, Avadan

29 Ener, *a.g.e.*, s. 238-240.

30 Karalarbucağı Köyü: Seyhan Baraj Gölü suları altında kalmıştır.

31 Ener, *a.g.m.*, s. 240-242.

Gazi

Akademik
Bakış

115

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

Köyü'nden çıkararak, Sağcenah Grubu Bölgesi'ndeki Tepeçaylak sırtlarını işgal ettiler. Tepeçaylak'da bulunan yirmi kişilik bir müfrezemiz, Fadıl Köyü sırtlarına çekildi. Milli Kuvvetlerin büyük kısmı, Küçükçınar, Kılıcami ve Taşoba sırtları ilerisinde cephe tuttular. Sağcenah Grubu'na istediği toplar gönderildi. Fakat, bu grup, düşman uçaklarının havadan bombardımanına maruz kaldı³².

Sonuç olarak; Adana ve çevresinin Kurtuluş Savaşı Tarihi'nde önemli rol oynayan Fadıl Savaşı'nın Milli Kuvvetler tarafından kazanılması, Fransızlar'ın Genel Taarruzu sırasında ortaya çıkan moral bozukluğu, kararsızlık ve fikir ayrılıklarını gidermiş, memleket sevgisini her şeyin üstünde tutan yöre halkını yeniden kaynaştırmıştır. Politik olarak da, bu savaşta uğradıkları ağır yenilgi sonunda, Fransız devlet adamları, yöreyi elde tutamayacaklarını anlayarak, savaşı uzatmaktan vazgeçmiş, T.B.M.M. Hükümeti'ni resmen tanımak ve anlaşmak için girişimlerde bulunmaya başlamışlardı. Fadıl Savaşı sonrasında, bilhassa 1921 yılı başından itibaren, Fransızlar, Adana, Tarsus, Mersin gibi merkezleri ve demiryolunu ellerinde tutarak, küçük birliklerle bazı mevzii taarruzlar yapmışlardı. Fakat, hemen her defasında, Milli Kuvvetler karşısında personel, silah ve araç gereç kaybına uğradılar. Toros Geçitleri'ni elde tutabilmek için giriştikleri bu taarruzlardan umdukları sonucu alamayınca tamamen savunmaya geçtiler ve yapılacak anlaşmayı sabırsızlıkla beklemeye başladılar³³.

Fransızlar'ın Buruk Cephesi'ndeki Faaliyetleri ve İstiklal Mahkemesi'nin Adana İli'nde Görevlendirilmesi

a) Fransızlar'ın Buruk Cephesi'ndeki Faaliyetleri

Fransızlar'ın genel taarruzda kazandıkları bazı başarıları takiben, manevi güce sahip olmayan ve hain yaradılışlı bazı kimseler, "Milli Kuvvetlerin düşman karşısında başarılı olamayacağı vehmine kapılarak", Buruk Köyü yakınındaki Aptal Deresi'nde toplanmış ve Adana'ya kaçmışlardı. Fransızlar da, bu olaydan cesaret kazanarak ve faydalanarak, Buruk'u ele geçirdiler ve bir karakol kurarak, bu köye yerleştiler. Buruk ve çevresinde görevli olan Milli Kuvvetlere mensup Solcenah Grubu, Fransız Genel Taarruzu sırasında belirtilen bazı nedenlerle bozularak, dağılmış ve çevredeki halkın manevi direnci kırılmıştı. Bölge Komutanı Tekelioğlu Sinan, durumu yerinde incelemek ve teşkilatı yeniden düzene koymak üzere, 14 Ekim 1920 gecesini, iki süvari bölüğü ile Seyhan Grubu Bölgesi'ne hareket etti. Gübe Köyü kuşatıldı ve arandı. Çete Reisi Yusuf Sakkur ve arkadaşlarının Adana'ya gittikleri öğrenildi. Kıbrıslı Kör Hüseyin ve

32 *Askerî Tarih Bilgileri Dergisi*, Yıl: 46, Sayı: 104, Belge No.: 2916, Ankara (Haziran) 1997, s. 62-64'de, 6 Kasım 1920'de, Adana'dan Şambayadı yönünde ilerleyerek, 6-7 Kasım gecesini Avadan Köyü'nde geçiren düşman taburunun, kuvvetlerimizin taarruzu üzerine geri çekilmek zorunda kaldığı ve süvarimiz tarafından Adana şehir merkezine kadar takip edildiği yazılıdır.; Véou, *a.g.e.*, s. 417-421.; Ener, *a.g.e.*, s. 248, 249.

33 Saral, *a.g.e.*, s. 182.; Ener, *a.g.e.*, s. 264.

Usta K r Abdullah'ın bunların kaçmasına yardım ettikleri anlaşıldı. Teşkilatın yeniden düzenlenmesi amacıyla, süvari bölükleri Bayramhacılı'ya gönderildi. Grup mevcudu yirmi kişinin altına indiğinden, her şeyden önce mevcut  rkekliği gidermek, erlerin ve halkın moral gücünü arttırmak gerekiyordu. Bunun için, süvari bölükleri, Fransızlar'a karşı taarruza geçirildi. Talimghah yakınlarına gerçekleştirilen taarruz başarıyla sonuçlandı ve arzulanan hedefe ulaşıldı. Akşam olduğunda, grubun mevcudu yüzü aşmıştı. Grup Komutanlığı'na atanan Bölge Topçu Komutanı Yüzbaşı Raif, bu görevi başarıyla yerine getirdi³⁴.

16 Ekim 1920'de, Buruk'dan Karargahı'na dönen Tekelioğlu Sinan, 41. Tümen Komutanlığı'na verdiği raporda: "*Fransız kuvvetinin bulunmadığı Bayramhacılı Köyü sirtlarına süvari keşif kollarımızın yerleştiğini, Buruk ve Kılıçlı'da otuz kadar düşman jandarması bulunduğunu ve s varilerimizin baskın düzenleyerek, Adana yakınlarına kadar sokulduğunu*", bildirdi. Buruk ve dolayları halkı üzerinde olumsuz etkiler yaratan propagandaların sona erdirilmesi için, Buruk'daki Fransız karakolunun düşürülmesi gerekiyordu. Delibaş İşyanı nedeniyle görevli olarak gittiği Ereğli'den dönmüş olan Hulusi Akdağ, Buruk'un zaptıyla görevlendirildi. Karaisalı'dan harekete geçen ve 27 Ekim 1920 gecesi Buruk'a gelen Hulusi Bey, kısa bir çarpışmadan sonra, bu köyü Fransızlar'dan aldı. Fakat, bozguncu grup bu kez de ortaya ıktı. Bozguncuların, Adana'ya giderek, Fransızlar'a yaptığı başvuru  zerine, 4 Aralık 1920'de, Yarbay Cadiot Komutası'nda üç adet top,   tank, ikiyüz süvari ve bir miktar piyadeden oluşan güçlü bir Fransız birliği, Buruk'a doğru harekete geçti. Bozguncu ve hain ruhlu kimseler de düşmanın yanında idi. Hulusi Akdağ'ın, Ereğli'den getirdiği süvarilerden yirmibeş kişi daha önce, bozguncu gruptaki Usta K r Abdullah ve arkadaşları tarafından, "*hemşehrileri Delibaş'ın da kendi yanlarında olduğu söylenerek*", olumsuz propagandalarla kandırılmış, cepheden ayrılmaları ve Adana'ya kaçmaları sağlanmıştı. Bunu takiben, Buruk Köyü, Fransızlar tarafından kuşatıldı. Hulusi Akdağ, bu güçlü Fransız birliğine, 6 Aralık 1920'ye kadar karşı koyduktan sonra, yanındaki yirmi er ile teslim olmak zorunda kaldı³⁵. Maiyyetindeki süvarilerden beşi, Solcenah Grubumuza katıldılar. Fransız süvarileri ise, Kızılkա, Kılıçlı, Akkuyu ve arhıpare sirtlarına h kim oldular. Geceyi Gevişli'de geçiren Yarbay Cadiot, ertesini gün Adana'ya döndü. Buruk Cephesi'nde, asıl büyük rolü, Fransız Casus Teşkilatı'nın oynadığı anlaşılmaktadır. Fadıl Savaşı'ndan sonra, yeni bir taarruza cesaret edemeyerek, cephe gerisindeki imanı zayıf ve hain ruhlu kimselerle anlaşan ve halkı Milli Kuvvetlerden soğutmaya, uzaklaştırmaya alışan Fransızlar, cephelelerdeki düzeni bozmak ve dağıtmak için ellerinden geleni yaptılar. Bu konuda hayli de başarılı oldular³⁶.

34 Ener, a.g.e., s. 265.

35 V ou, a.g.e., s. 486.; Ener, a.g.e., s. 266.

36 V ou, a.g.e., s. 486.; Ener, a.g.e., s. 266, 267.

b) İstiklal Mahkemesi'nin Adana İli'nde Görevlendirilmesi

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız nedenlerle, Adana İli'ne, İstiklal Mahkemesi gönderildi. 11 Eylül 1920'de, B.M.M.'de kabul edilen *Firariler Hakkında-ki Kanun'a dayanılarak* mebuslardan kurulan bu mahkeme, geniş yetkiye sahipti. Kuruluş kanununun 4. maddesine göre, kararları kesindi. Devletin bütün silahlı ve silahsız güçleri, bu kararların uygulanmasına yardımcı olmakla görevlendirilmişti. İçişleri Bakanı Dr. Adnan (Adıvar) Bey'in teklifi ile 15 Kasım 1920'de kurulan ve 28 Aralık 1920'de Pozantı'ya gelen İstiklal Mahkemesi aşağıdaki isimlerden oluşmaktaydı³⁷:

Başkan: Adanalı Abdülkadir Kemali (Kastamonu Mebusu).

Üyeler: İçel Mebusu Şevki, Beyazıt Mebusu Atıf.

Bu mahkeme, 20 Aralık 1920'de, bölgesindeki halkı düşman tehlikesine karşı savaşa çağırdı ve ihanet edenleri cezalandıracağını bildiren bir beyanname yayınladı. Halkın şikâyetlerini dinledi. Mahkeme bölgesi içinde dolaşan üyeler, bir taraftan halkı uyarırken, bir taraftan da yargılama görevlerini yerine getirdiler. Pozantı İstiklal Mahkemesi, kısa bir çalışma döneminde (ancak bir ay kadar çalışabilmiştir), yaptığı incelemeleri sonucunda tesbit edilen çoğunluğu asker kaçakları ve casuslukla ilgili davalara bakmıştır. 9 zorla alma (ahz-ü gasb), 4 casusluk, 1 yaralama (cerh) ve öldürme (katl), 1 emre itaatsizlik, 1 firar, 7 öldürme (katl), 1 malına el koyma (müsadere), 2 rüşvet, 3 görevi kötüye kullanma (vazifeyi suistimal), 2 görevi kötüye kullanma (vazifeyi suistimal) ve rüşvet olmak üzere toplam 31 kişi cezalandırılmıştır. Bu mahkemenin, asker kaçaklarına idam cezası vermemesi dikkati çekmektedir. Ankara İstiklal Mahkemesi de, bu dönemde, Adana havalisi ile ilgili bir karar vermiştir. Bu karar gereğince, Kozan Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Haşim, bir üst makamdan emir almadan, Müslümanlar'a zulmü ile tanınmış olan Fransızlar'ın Kozan Kaymakamı Taillardat'nın emir ve arzusuna uyararak, görevini ve devlet eşyasını terkettiği kendi ifadesi ve evrakının incelenmesinden anlaşılmış, 14 Haziiran 1921'de, Gazze'ye gönderilmek üzere, sınır dışına çıkarılmıştır³⁸.

Bu kısa dönemi takiben, İstiklal Mahkemeleri'nin çalışmaları durduruldu. Fakat, asker kaçaklığı ve vatan hainliği olayları arttı. Güvenlik gittikçe bozuluyordu. Bunun üzerine, bilhassa Kastamonu İstiklal Mahkemesi Bölgesi'ne bağlı ilçe ve köylerden, B.M.M. ve *Açık Söz* gazetesine mektuplar gönderen halkın bu isteği, asker kaçakları sayısının artması, bunlara verilen idam cezalarının B.M.M.'nce onaylanması gerekli olduğundan, bu cezaların gecikmesi ve Konya ayaklanmasını takiben yakalanan yüzlerce isyancıya ceza vermekte doğan sıkıntı üzerine, Konya Valisi Galip Paşa, B.M.M.'ne başvur-

37 Ergun Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri*, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara 1975, s. 122-236; Ener, *a.g.e.*, s. 267.

38 Ener, *a.g.e.*, s. 267.; Aybars, *a.g.e.*, s. 95-134.

du. O'nun bu başvurusu ve Bakanlar Kurulu ile Fevzi (Çakmak) Paşa'nın, 23 Temmuz 1921'de, B.M.M.'ne önerisi sonucu, daha sonra üyeleri de seçildi ve *İkinci Dönem İstiklal Mahkemeleri* kuruldu. Fransızlarla yapılan *Ankara İtilafnamesi* neticesi, Adana'nın Türkler'e devredildiği sıralar, 21 Kasım 1921'de Pozantı'ya gelen Konya İstiklal Mahkemesi, bölge Fransız işgali altında bulunduğu sırada Türkler'i öldüren ve soygun yapan Ermeniler'i yargılayarak, sekiz kişinin idamına, birinin beraatine karar verdi, kararlar Ereğli'de uygulandı. Yine, kendi işgalleri döneminde, Fransızlar, Çukurova'da Kuva-yı Milliye'nin ileri gelenlerini öldürtmek gayesiyle, Arap asıllılardan "*Keklik Ayağı*" adında bir teşkilat kurmuşlardı. Kuva-yı Milliye komutanlarından biri bu teşkilatın bir fedaisi tarafından öldürülmek istenmiş, komutan dikkatli davranarak kurtulmuştu. Yakalanan suikastçı, komutanlıkça idama mahkûm edilmiş ve asılmıştı. B.M.M.'nce, Pozantı'da *Adana İl Teşkilatı* kurulduktan sonra, suikastçinin yakınları İl Adliyesi'nde dava açtılar. Pozantı İstinaf Ceza Mahkemesi, öldürülmek istenen subayı 15 yıl hapse mahkûm etti. Ankara'nın durumu öğrenmesi üzerine, Pozantı'ya gelen Konya İstiklal Mahkemesi, bu davaya yeniden baktı. Subaya sevgi ve saygı gösterilip, hizmetleri takdir edildi ve beraat ettirilerek cepheye gönderildi³⁹.

Sonuç

Fransızlar, Kaç-Kaç Olayı'nı takiben, Milli Kuvvetlerin denetimi altında bulunan Toroslara göçen Türkler arasında gönderdikleri propagandacıları ile Türk halkını mücadeleden vazgeçirmeye çalışırken, casusları aracılığı ile Milli Kuvvetlerin, sayıca az olduklarını, silâh ve cephanelerinin yetersiz olduğunu öğrenince; casusluk ve propaganda faaliyetleriyle desteklenen bir *Genel Taarruz* düzenleyip, bölgede tutunmaya çalışmışlardı. Bütün çabalarına rağmen, Genel Taarruzları'nda da başarılı olamayan Fransızlar, Milli Kuvvetlerin askeri direnişi yanında, Türk vatandaşlarını uyaran söz konusu belgede yer alan bildirin yarattığı halk direnişi ve kendi kamuoylarının baskısı altında kalmışlardı. Bu nedenle, bir taraftan savaşı sürdürürken, bir taraftan da, Ankara Hükümeti ile görüşmeler yapmak üzere temsilcilerini gönderiyor, savaşa son vermek istiyorlardı. Mustafa Kemal de, Fransızlarla anlaşmayı hem siyasi, hem de askeri açıdan çok faydalı bulmaktaydı. Fransızlarla görüşmelerin olumlu sonuçlanması ve Ankara İtilafnamesi'nin imzalanması, Adana ve havalisinin tahliyesi ile işgalden kurtulması yolundaki en önemli gelişmelerden biri olmuştur.

39 Aybars, *a.g.e.*, s. 140-161.

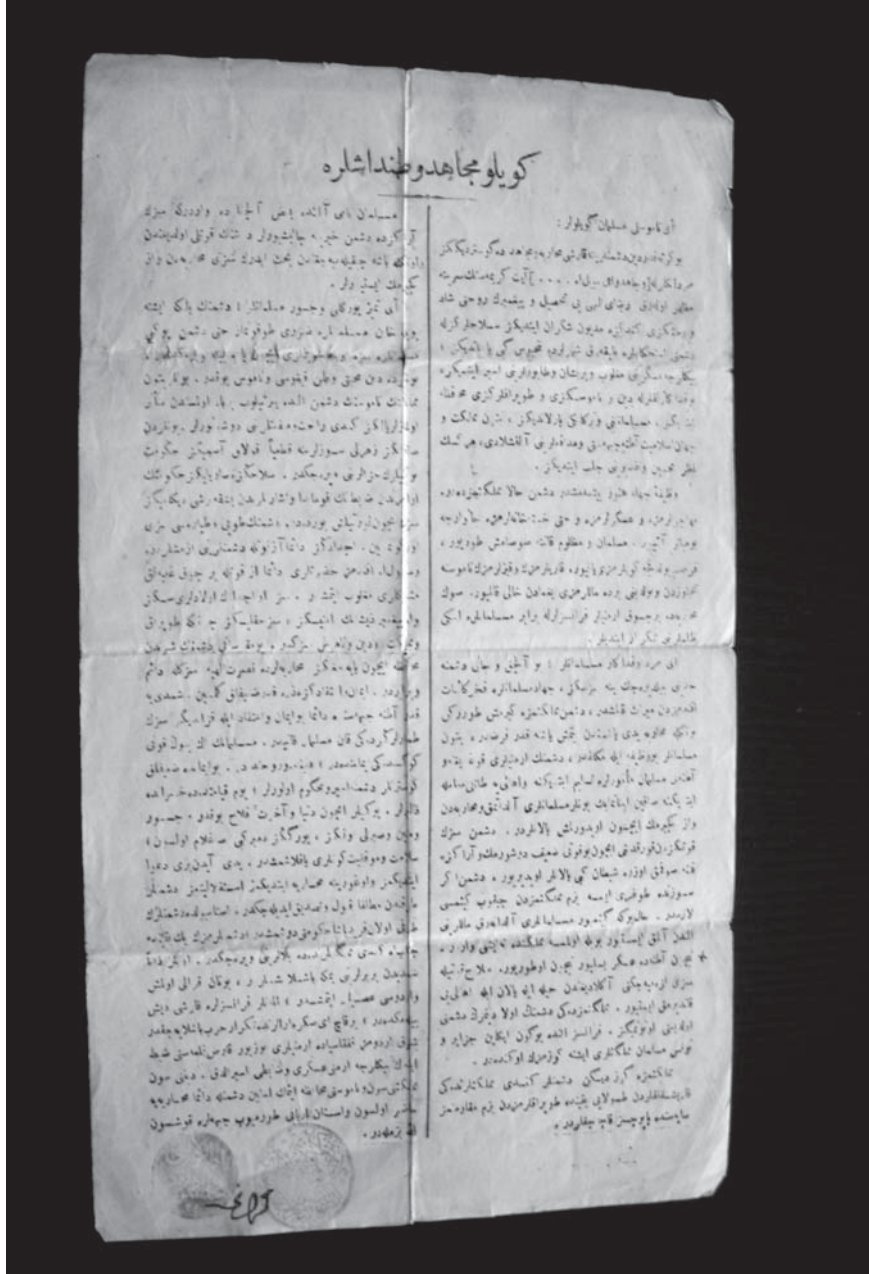
Gazi

Akademik
Bakış

119

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

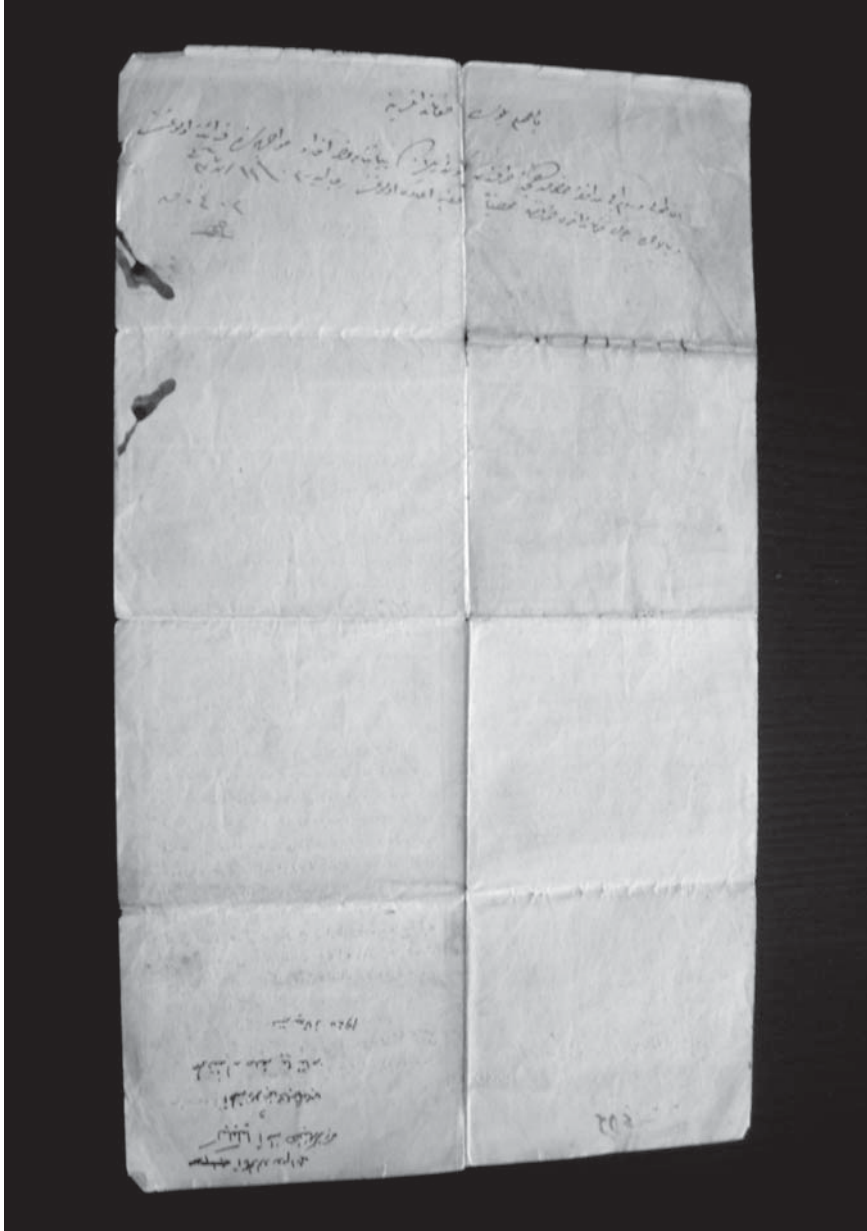
EK- 1 a

Qoş
 Akademik
 Bakış
 120
 Cilt 2, Sayı 3
 Kış 2008

Çukurova'nın İşgali Döneminde, Fransız Propaganda ve Casusluk Faaliyetleri ile Millî Kuvvetlerin Buna Karşı Yayımladığı 1920 Tarihli Yeni Bir Belge

EK- 1 b (belgenin arka yüzü).

Gazi

Akademik
Bakış

121

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

KÖYLÜ MÜCAHİD VATANDAŞLARA

Ey Namuslu Müslüman Köylüler:

Bu güne kadar düşmanlarına karşı muharebe-i mücahedede gösterdiğiniz mertliklerle (ve cahid-u fisebilillah) ayet-i kerimesinin sırrına mazhar olarak rıza-yı İlahiyi tahsil ve Peygamber'in ruhunu şad ve vatanınızı kendinize medyun-ı şükran ettiniz. Silahlarınızla düşmanı istihkamlara tıkarak şehirlerde mahpus gibi yaşattınız. Binlerce askerini mağlûp ve perişan ve taburlarını esir ettiniz. Bu fedakarlıklarla din ve namusunuzu ve topraklarınızı muhafaza ettiniz. Müslümanlığı ve Türklüğü parlattınız. Bütün memleket ve cihan-ı İslâmiyet, Adana Cephesi'ni ve müdafilerini alkışladı. Herkesin nazar-ı tahsin ve takdirini celbettiniz.

Vazifeyi cihad henüz bitmemiştir. Düşman hâlâ memleketimizdedir. Muhacirlerimize ve askerlerimize ve hatta hastahanelerimize canavarca bombalar atıyor. Müslüman ve mazlum kanına susamış duruyor. Fırsat buldukça köylerimizi yakıyor. Karılarımızın ve kızlarımızın namusuna tecavüzden ve bulunduğu yerde mallarımızı yağmadan hali kalmıyor. Son muharebede bir çok Ermeniler, Fransızlarla beraber, Müslümanlara eski zulümlerini tekrar ettiler.

Ey mert ve fedakar Müslümanlar! Bu alçak ve cani düşmana haddini bildirecek yine sizsiniz. Cihad, Müslümanlara Fahr-ı Kainat Efendimiz'den kalmıştır. Düşman memleketimize girmiş dururken, bununla muharebe yedi yaşından yetmiş yaşına kadar farzdır. Bütün Müslümanlar bu vazife ile mükelleftir. Düşmanın, Ermenileri kovduğuna ve Adana'yı Müslüman memurlara teslim ettiğine ve ahaliye tatlı muamele ettiğine sakın inanmayın. Bunlar Müslümanları aldatmak ve muharebeden vazgeçirmek için uydurulmuş yalanlardır. Düşman sizin kuvvetinizden korktuğu için bu kuvveti zayıf düşürmek ve aranızda fitne sokmak üzere şeytan gibi yalanlar uyduruyor. Düşman eğer sözünde doğru ise, bizim memleketimizden çıkıp gitmesi lazımdır. Halbuki gitmiyor. Müslümanları aldatarak mallarını elinden almak istiyor. Böyle olmasa memlekette ne işi vardır? Niçin Adana'da asker besliyor? Niçin oturuyor. Silah kuvvetiyle sizi üzemeyeceğini anladığından, hile ile yalan ile ahaliyi kandırmak istiyor. Memleketimizdeki düşmanın, evvela dinimizin düşmanı olduğunu unutmayınız. Fransız elinde bu gün inleyen Cezayir ve Tunus Müslüman memleketleri işte gözümüzün önündedir.

Memleketimize göz diken düşmanlar, kendi memleketlerindeki karışıklıklardan dolayı, yakında topraklarımızdan bizim mukavemetimiz sayesinde pabuçsuz kaçacaklardır.

Müslüman namı altında bazı alçaklar da vardır ki; sizin aranızda düşman hayrına çalışıyorlar. Düşmanın kuvvetli olduğundan ve onunla başa çıkılamayacağından bahsederek, sizi muharebeden vazgeçirmek istiyorlar.

Ey temiz yürekli ve cesur Müslümanlar! Düşmanın, işte belki işte böyle hain Müslümanlara zararı dokunmaz. Hatta düşman bu gibi Müslümanlara size böyle söylemeleri için para bile vermektedir. Bunlarda din muhabbeti, vatan kaygısı ve namus yoktur. Bunlar, bütün memleketin namusunun düşman elinde yürütülüp beraber olmasından rahat-sız olmazlar. Yalnız kendi rahat ve menfaatlerini düşünürler. Bunlardan sakınınız, zehirli sözlerine katiyen kulak asmayınız. Hükümet bu gibilerin cezalarını verecektir. Silahlarınıza sarılınız. Hükümetin evamirinden, zabitanın kumanda ve işaretlerinden başka reis dinlemeyiniz. Sizin için kurtuluş buradadır. Düşmanın topu ve tayyaresi sizi ürkütmesin.

Ecdadınız daima az kuvvetlerle düşmanlarını ezmişlerdir. Resulullah Efendimiz Hazretleri daima az kuvvetle bir çok kalabalık müşrikleri mağlûp etmiştir. Siz, O ecdadın evlatları-sınız ve O Peygamber-i Zîşan'ın ümmetisiniz. Siz haklısınız, çünkü toprak ve memleket ve din ve namus sizindir. Bu mukaddesatı düşmanın şerrinden muhafaza için yapacağınız muharebelerde nusret-i İlahiye sizinle daima ve beraberdir. İman ve itikadınıza zerre ka-dar zayıflık gelmesin. Şimdiye kadar, Adana Cephesi'nde daima bu iman ve itikat ile ka-nattığınız sizin damarlarındaki kan Müslüman kanıdır. Müslümanın en büyük kuvveti göğsündeki imandadır, vicdanı ve ruhundadır. Bu imanda zayıflık gösterenler düşmana esir ve mahkûm olurlar. Yevm-i kıyamette de hüsranda kalırlar. Bu gibiler için dünya ve ahirette felah yoktur. Cesur ve metin ve sabırlı olunuz. Yüreğiniz demir gibi sağlam olsun. Selâmet ve muvaffakiyet günleri yaklaşmıştır. Yedi aydan beri dava ettiğimiz ve uğruna muharebe ettiğimiz istiklalimiz, düşmanlar tarafından mutlaka kabul ve tasdik edilecektir. İstanbul'da düşmanların tarafı olan Ferid Paşa Hükümeti düşmüştür. Düşmanlarımızın pek yakında Cenab-ı Hak kendi memleketlerinde de belalarını verecektir. Onlar zaten şimdiden birbirlerini yemeye başlamışlardır. Yunan Kralı ölmüş ve ordusu isyan etmiş-tir. Almanlar, Fransızlar'a karşı dış bilemektedir. Birkaç ay sonra aralarında tekrar harp başlayacaktır. Şark ordumuz, Kafkasya'da Ermenileri bozuyor. Kars Kalesi'ni zaptederek, binlerce Ermeni askeri ve zabiti esir aldık. Dinini seven, memleketini seven ve namusunu muhafaza etmek isteyen, düşmanla daima muharebeye hazır olsun ve esnân erbâbı durma-yıp cephelere koşsun.

Allah bizimledir.

*Adana Vilayeti Meclis İdaresi
(imza okunamadı)*

*Anadolu ve Rumeli Kilikya Adana Heyet-i Merkeziyesi
Adana Vilayeti Meclis-i Umumisi tarafından halka beyanname.
Teşrin-i sani (Kasım) 1920*

Bilumum Bölük Kumandanlarına

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyeti tarafından gönderilen beyannamenin efrad muvacehesinde kıraat olunması ve bilahare bölük kumandanları tarafına mahfiyen (okunamadı) iade olunmasını rica ederim. Fî 14 Teşrin-i sani (Kasım) 36 (1920).

*Mim.gayın.kaf.
(imza okunamadı)*

Kaynaklar

- AKINCI, Hasan (Kara Âfet), "Millî Mücadele'de Çukurova, Kurtuluş Savaşı Hatıraları", *Kuva-yı Milliye*, Sayı: 83, 84, (Temmuz, Haziran) 1967.
- ARIKOĞLU, Damar, *Hatıralarım*, İstanbul 1961.
- Askerî Tarih Bilgileri Dergisi*, Yıl: 46, Sayı: 104, Belge No.: 2916, Ankara (Haziran) 1967.
- Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri*, IV, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

görsel

Akademik
Bakış

123

Cilt 2, Sayı 3
Kış 2008

- ATATÜRK, Kemal, *Nutuk*, (Bugünkü dille yayına hazırlayan: Zeynep Korkmaz), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1995.
- AYBARS, Ergun, *İstiklal Mahkemeleri*, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara 1975.
- AYHAN, Yusuf, *Mustafa Kemal'in Pozantı Kongresi ve Adana'nın Kurtuluşu*, İpek Matbaası, Adana 1963.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.KMS, No.: 56-1/42.*
- Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 36, İstanbul (Eylül) 1970.
- BRÉMOND, E., *La Cilicie En 1919-1920*, Paris, 1921. -Coşar, Ö. Sami, *Milli Mücadele Basını*, İstanbul 1964.
- ÇAMURDAN, Ahmet Cevdet, *Kurtuluş Savaşında Doğu Kilikya Olayları*, Adana 1969.
- ÇELİK, Kemal, *Milli Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.
- "Dahili Havadis", *Yeni Adana*, Sayı: 18, 2 Teşrin-i evvel (Ekim) 1336 (1920).
- RESA (Aslan, Karakaş), Emin, *İçel Kurtuluş Savaşı Tarihi Hatıraları*, Cilt: I, Yeni Mersin Matbaası, Mersin 1942.
- ENER, Kasım, *Çukurova Kurtuluş Savaşında Adana Cephesi*, San Matbaası, Ankara 1970.
- GOLOĞLU, Mahmut, *Millî Mücadele Tarihi-Türkiye Cumhuriyeti 1923*, Beşinci Kitap, Başnur Matbaası, Ankara 1971.
- "Köylü Mücahid Vatandaşlara", *1920 Tarihli Orijinal Belge*. Doğan Atlay'dan alınmıştır.
- Kurtuluş Savaşında İçel*, (Anonim), Türkiye Kuva-yı Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Mersin Şubesi Yayını I, İstanbul 1971.
- Mehmed Asaf, *1909 Adana Ermeni Olayları ve Anılarım*, (Yay. Haz.: İsmet Parmaksızoğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1982.
- SARAL, Ahmet Hulki, *Türk İstiklâl Harbi IV, Güney Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1966.
- SONYEL, R. Salâhi, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I, 2*. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.
- SONYEL, Salâhi R., "İngiliz Gizli Belgelerine Göre Adana'da Vuku Bulan Türk-Ermeni Olayları", *Bellekten*, Cilt: LI, Sayı: 201'den ayrı basım), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.
- SOYSAL İsmail, "Türk-Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984)", *Bellekten*, Cilt: XLVII, Sayı: 188, Ankara 1984, s. 960, 961.
- TEKELİOĞLU, Sinan, "Adana Cephesi Hatıratımdan", *Dirlik*, Sayı: 655, 656, Adana (14-15 Ağustos) 1965.
- TUFAN, Osman, *Kilikya Doğu Bölgesinde Milli Hareketler ve Kozan Sancağı ile Mühlakatının Kurtuluş Hatıraları*, - 1964.
- VÉOU, Paul Du, *La Passion de la Cilicie 1919-1922*, (Çev.: Reşat Gögen, Kilikya Fâciaları adıyla basılmamış daktilo metni-Genelkurmay Bşk.lığı ATASE Arşivi Kütüphanesi), Paris 1937.
- YAVUZ, Bige, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri Fransız Arşiv Belgeleri Açısından 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.
- Yeni Adana*, Sayı: 27-31, , 6-20 Teşrin-i sâni (Kasım) 1336 (1920).
- YÜREĞİR, Ahmet Remzi, "Millî Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana*, Sayı: 8410-8520, (10-24 Haziran) 1953.